

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 10-02-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 25-02-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF VOLGA - URAL AND TURKESTAN STUDIES (IJVUTS), VOLUME 2, ISSUE 3, P. 109 -118.

ULUSLARARASI İDİL - URAL VE TÜRKİSTAN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ (IJVUTS), CİLT 2, SAYI 3, S. 109 - 118.

Kırgız Atasözlerinde Diğer Toplumlara İlgili Kullanımlar

Hilal ÇAĞLAR¹

Özet

Her toplumun kültürünü, geleneklerini, zihniyetini yansıtan şarkılar, bilmece, fıkralar olduğu gibi atasözleri de vardır. Bilinmeyen zamanlarda bilinmeyen kişiler tarafından oluşturulan atasözleri nesilden nesile sözlü olarak aktarılmıştır. Atasözleri, toplumların yüzyıllar içerisinde edindikleri tecrübelerini belirten gelecek nesiller için bir yol gösterici sözlerdir. Günümüze kadar atasözleri üzerine felsefe, folklor, psikoloji vs. birçok alanda araştırmalar yapılmıştır. Bilindiği gibi sözlü kültür ürünleri toplumların başından geçmiş derin izler bırakan olayları da yansıtmaktadır. Bu açıdan tarihi bulguları doğrulamada da zaman zaman sözlü kültür ürünlerine başvurulabilir. Toplumların geçmişte birlikte yaşadıkları veya ilişkide buldukları diğer toplumlarla ilgili tecrübeleri ve kendi iyi veya kötü yönlerini de atasözleri içerisinde bulmak mümkündür. Genellikle atasözlerinde toplumların ilişkileri üzerinde fazla durulmamıştır. Oysa yazılı tarihin bulunmadığı dönemlerde insanlar diğer toplumları da sözlü kültür ürünleri sayesinde tanımışlardır. Kırgızlar da diğer toplumlarla olan ilişkilerini sözlü kültür ürünlerine ve atasözlerine taşımışlardır. Bu makalede Kırgız sözlü kültüründeki diğer toplumlarla ve kendileriyle ilgili atasözleri tespit edilmiştir. Bunun için atasözleri sözlükleri taranmış ve bunun sonucu saptanan veriler toplumlara göre sınıflandırılmıştır. Ayrıca tespit edilen atasözlerinin oluşmasındaki tarihî veya sosyal nedenler de ulaşılan bilgiler ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Atasözleri, Çin, Kalmuk, Kazak, Kırgız, Nogay, Özbek, Sart.

Proverbs For Told To Other Communities In Proverbs In Kyrgyz

Abstract

There are fairy tales, riddles, legends and proverbs that reflect the culture, traditions and mentality of every society. Proverbs created by unknown people at unknown times were verbally passed down from generation to generation. Proverbs are a guiding word for future generations, stating the experiences of societies over the centuries. Until today, philosophy, folklore, psychology etc. on proverbs. Research has been done in many fields. As it is known, oral culture products reflect the events that have left deep traces in the societies. In this regard, oral culture products may be used from time to time to confirm historical findings. It is possible to find the experiences of the societies about the other societies that they have lived with or in the past and their own good or bad aspects in proverbs. Atasözlerinde toplumların ilişkileri fazla vurgulanmaz. However, in times when there is no written history, people have recognized other societies thanks to oral cultural products. Kyrgyz also carried their relations with other societies to oral cultural products and proverbs. In this article, proverbs about other societies in Kyrgyz oral culture and themselves have been identified. For this purpose, the proverbs dictionaries were compiled and the data determined as a result were classified according to the societies. For this purpose, the proverbs dictionaries were compiled and the data determined as a result were classified according to the

¹ Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi. İletişim: hilalcglar94@gmail.com.

societies. In addition, historical or social reasons in the formation of proverbs determined were tried to be revealed in the light of the information obtained.

Key words: Proverbs, China, Kalmyks, Kazakhs, Kyrgyzs, Nogays, Uzbeks, Sarts.

Giriş

İnsanların uzun yıllar sonucu elde ettikleri tecrübeleri kısa ve akılda kalıcı biçimde anlatan öğüt verici söz birliklerine atasözleri denmektedir. Atasözleri, sözlü ve yazılı edebi ürünler sayesinde ortaya çıkar ve yayılırlar (Çobanoğlu, 2004, s. 9). Belirli bir konu sınırı olmayan atasözlerine insan hayatındaki her şey konu olabilir. Atasözleri çoğunlukla buldukları toplumun özelliklerini taşırlar, toplumun yaşayış tarzını, kültürünü, medeniyetini, psikolojisini, felsefesini, dünya görüşünü, ahlak değerlerini vs. birçok özelliği yansıtmaktadırlar. Ayrıca toplumların tarihinde derin iz bırakan olaylar ve diğer toplumlarla olan ilişkileri de atasözlerine ve diğer sözlü edebiyat ürünlerine yansımıştır. Atasözleri günümüze kadar birçok alanda araştırma konusu olmuş ve farklı açılardan incelenmiştir.

Kırgız atasözleri derleme çalışmaları 1922 yılında başlamıştır, bu alanda Kayım Miftakov, Konstantin Kuzmiç Yudahin, Bübü Kerimcanova, Saparbek Zakirov vs. gibi isimler atasözleri üzerine yaptıkları araştırmalarla önemli bir yer tutmaktadır (Abdubaliyeva, 2008, s. 1). Hunlar devrinden beri var oldukları bilinen, Çin kaynaklarında adı geçen Kırgızların (Barthold, 1927, s. 33) atasözleri de çok köklü ve konu bakımından oldukça zengindir. Uzun tarihleri boyunca farklı toplumlarla ilişki içerisinde olmuştur. Bu toplumlarla ilgili edindikleri tecrübeleri ve gözlemleri de genç nesillere gerek destanlarla gerek ise atasözleri gibi sözlü kültür ürünleriyle öğütlemişlerdir.

Tarih, etnoloji araştırmaları için atasözlerini ve diğer sözlü kültür ürünlerini karşılaştırmalı inceleme toplum ilişkilerini ortaya çıkarmada yardımcı olabilir (Abdubaliyeva, 2008, s. 1). Bu sebeplerle çalışmada Kırgız toplumunun ilişkide bulunduğu halklarla ilgili ve kendi ile ilgili oluşturduğu atasözleri ele alınacak ve bu atasözlerinin oluşumun sebebi elde edilen bilgiler ile açıklanmaya çalışılacaktır. Veriler, Muhamed İbrahimov'un "*Kırgız Makal-Ilakap, Uçkul Sözdörü*" sözlüğünden ve Konstantin Kuzmiç Yudahin'in "*Poslovitsı i Pogovorki Kırgızskogo Naroda*" adlı sözlüğünden elde edilmiştir.

Çalışma konusunu oluşturan Kırgızlarda toplumlarla ilgili atasözlerinde tespit edilenlerin çoğunluğunu Orta Asya'daki toplumlar oluşturmaktadır. Değerlendirmelerin içerisine eksik ve iyi yönlerini eleştirmeleri sebebiyle Kırgızlarla ilgili olanlar da dâhil edilmiştir. Saptanan toplumlar; Çin, Kazak, Kırgız, Kalmuk, Nogay, Özbek, Sartilardır. Araştırma, Kırgızların geçmişte hangi toplumlarla etkileşim içerisinde olduğu, kendilerinin ve diğer toplumların

sosyal yaşamları ve geçmişte var olan fakat tarihî dönem içerisinde asimile olmuş yahut yok olmuş toplumlar hakkında da bilgi edinilmesine olanak sağlamaktadır.

Çinlilerle ilgili atasözleri

Arkeolojik kalıntılara göre Çin tarihi MÖ 2000 yılında başlamaktadır (Çandarlıoğlu, 1993, s. 321-323). Aynı coğrafi bölgeyi paylaşmaları sebebiyle Türkler ile Çinliler yüzyıllardır mücadele içerisinde olmuşlardır ve bu mücadele bilindiği üzere günümüze kadar taşınmıştır. MÖ 60'lı yıllara kadar Hunların güvenilir tebaası olarak bilinen Kırgızların ilk Çin ile mücadelesi de bu MÖ 90'lı yıllarda gerçekleşmiştir (Osmonov, 2013, s. 152). Çin'in yayılcı politikası yıllarca devam etmiştir ve Çin'e yakın komşuluğu bulunan Kırgızların mücadelesi hep devam etmiştir.

Кытай кыйнаганына төө кайтартат (İbragimov, 2005, s. 326).

Çin işkence ettiğine deve baktırır.

Bu atasözünde anlatılmak istenen de bu mücadeleler ile ilgilidir. Çin'in işkencelerine atıfta bulunmaktadır. Çin'e esir düşen Kırgız Türklerinin belki de o dönemde en zor işlerden biri sayılan deve bakımını ve gütmeye işini yaptığını anlatmaktadır. Bilindiği gibi develer önden yön verilmedikçe kervanda ilerlemezler ve yaklaşık 5-6 km hızla yürürler.

Kalmuklarla ilgili atasözleri

Farklı Moğol topluluklarının bir araya gelerek oluşturdukları Oyratlar içerisindeki Torguutlara Türkler ve Ruslar *Kalmuk* adını vermişlerdir (Berber, 2015, s. 363-364). Bazı kaynaklara göre bu isim Batı Moğolları ve Teleüt Türklerine Şamanist kaldıkları, Müslüman olmadıkları için verilmiştir (Yücel, 2001, s. 267).

Kalmuklar, 1635 yılında Orta Asya'da Cungar Hanlığı'nı kurmuş ve buradaki Kırgız, Kazak, Uygur halklarını yağmalamışlardır (Kırgız Tarihi Kısaça Entsiklopediya , 2003, s. 96). Bu yağma ve dinlerinin farklı olması gibi etkenler sonucu Kalmukların Kırgızlar arasında çok sevilmediği yorumu yapılabilir. Nitekim aşağıda belirtilen Kırgız atasözlerinde de bu durum rahatlıkla görülebilir.

Анжиянда суур семиз десе Бээжиндеги калмак тамшанган экен (İbragimov, 2005, s. 52).

Andican'ın su samuru semiz demişler, Pekin'deki Kalmuk'un ağzı sulanmış.

Burada yağmacı olarak tanıdıkları Kalmukların açgözlülüğü vurgulanmaktadır. Kırgızların ya da diğer kavimlerde iyi olan bir şey varsa Kalmukların bunlara göz diktiği ve elde etmek için

harekete geçecekleri söylenmek istenmiştir. Bu atasözünün bir anlamda gelecek nesillere uyarı niteliğinde olduğu söylenebilir.

Калмак — кыргыз жоо болсун, кара жаным соо болсун (İbragimov, 2005, s. 252).

İsterse Kalmaklarla Kırgızlar savaşsın, yeter ki canım sağ kalsın.

Bu atasözü "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın" anlamına gelir. Kişinini kendi çıkarları doğrultusunda olumlu sonuç vereceği takdirde gerekirse savaşın olabileceği vurgulanmıştır. Burada insanların kendi çıkarlarını ön planda tuttuğu, gerekli durumlarda kendi çıkarları doğrultusunda hareket edebileceği görülmektedir.

Kazaklarla ilgili atasözleri

Kazak kelimesi Türkçede "özgür, hür adam, serserice gezen, maceracı" anlamlarına gelmektedir (Golden, 2013, s. 349). Kazakların etnik kökeni hakkındaki araştırmalar hâlâ devam etmektedir (Hitchins, 2002, s. 131). Bazı tarihçiler tarafından Kazakların, Kazakistan bölgesinde yaşayan Türklerin bir araya gelmesiyle XV. yüzyılda ortaya çıkan bir Türk kavmi olduğu düşünülmektedir (Genç, 2002, s. 145).

Kazak ve Kırgızlar coğrafi bölgeyi paylaşmaları sebebiyle yakın ilişkilerde bulunmuşlardır. Sovyet döneminde Ruslar, Kırgızları Kazaklardan ayırmak için bunları "Kara Kırgız" olarak adlandırmışlardır (Barthold, 1927, s. 104).

Казак, кыргыз жоо болсун, кара жаным соо болсун (İbragimov, 2005, s. 246).

İsterse Kazaklarla Kırgızlar savaşsın, yeter ki canım sağ kalsın.

Yukarıda Kalmuklar için de aynı atasözünün olduğu belirtilmiştir. "benim canım sağ kalacaksa isterse (birbiriyle hiç savaşmayan) Kazak ile Kırgız savaşsın" denmektedir

Кыргыз сынчы келет, казак ырчы келет (İbragimov, 2005, s. 325).

Кыргыз сынчы gelir(doğar), Kazak ырчы gelir (doğar).

K.K. Yudahin'in sözlüğüne göre *сынчы* kelimesinin üç anlamı vardır: 1. *at uzmanı*, 2. *Tenkitçi, edebiyat tenkitçisi*, 3. *insanların savaşlık hassalarını atların yürüklük sıfatlarını anlayan uzman* (Yudahin , Kırgız Sözlüğü, 2011, s. 650). Verilen bu anlamlardan atasözüne en uygun olanı *tenkitçidir*. *ырчы* kelimesi için ise K.K. Yudahin iki anlam vermiştir bunlardan ilki *destancı* diğeri *şarkıcı* demektir (Yudahin , Kırgız Sözlüğü, 2011, s. 358). Burada, meydana gelen olaylar karşısında Kırgızlar hep eleştirir, oysa Kazaklar canını sıkmaz gibi bir anlam vardır.

Kırgızlarla ilgili atasözleri

Kırgızların etnik kökeni ve Kırgız adı hakkındaki etimoloji çalışmaları üzerine tartışmalar hala devam etmektedir. Çin kaynaklarında; *Ko-k'un, Chien-k'un, Chieh-ku, Chi-ku, Ho-ku, Ho-kussü, Hsia-chia-ssü* adlarıyla geçmektedirler (Golden, 2013, s. 189). Kırgız adının farklı şekillerde olması Çincenin telaffuz biçiminin değişmesi ile ilgilidir (Kıldıroğlu, 2013, s. 31).

Bazı araştırmacılara göre Kırgızlar sonradan Türkleşmiş bir kavim olarak görülmektedir (Barthold, 1927, s. 34). Kırgızların ana vatanı kimi araştırmacılara göre Yenisey, kimilerine göre ise Moğalistan'dır (Osmonov, 2013, s. 5). Bugün Kırgız halkı kuzeyinde Kazakistan; batısında Özbekistan; güneybatısında Tacikistan ve güneydoğusunda Çin bulunan Kırgızistan'da yaşamaktadırlar.

Кыргыздын шорпосу кырк жылда ооз күйгүзөт (İbragimov, 2005, s. 325).

Kırgız'ın çorbası kırk yılda ağız pişirir(yakar).

Burada Kırgızların ne kadar intikamcı ve kindar olduğu anlatılmak istenmiştir. Kırgızlara bir yanlış yapıldığı takdirde kırk yıl geçse de onların intikamını mutlaka alacakları anlamı taşımaktadır.

Nogaylarla ilgili atasözleri

Nogaylar kimi araştırmacılara göre Türkleşmiş Mangıtlar olarak düşünülmemekte (Golden, 2013, s. 334) kimi araştırmacılara göre ise farklı soy ve kabilelerin birleşiminden oluşmaktadır (Akbaba, 2015, s. 314). Farklı toplulukların birleşiminden meydana gelen Nogaylarda devlet yönetiminde Mangıtlar olsa da nüfusun büyük kısmını Kıpçaklar oluşturmaktadır (Alpargu, 2007, s. 202).

Ногойдон насыя алсаң же айт күнү, же той күнү доолайт (İbragimov, 2005, s. 345).

Nogay'dan kredi (borç alırsan) ya bayram günü ya da düğün günü geri ister.

Burada Nogaylara güvenilmeyeceği vurgulanmıştır. İyilik yapsalar bile mutlaka karşılığını en olmadık en zor günde isterler denilmektedir.

Sartlarla ilgili atasözleri

Harezmi ülkesinde Özbek ve Türkmenlerle birlikte yaşayan Sartların Özbekler gibi Türkçe konuşan, ancak adet ve medeniyeti farklı olan şehir halkı oldukları söylenmektedir (Barthold, 1927, s. 204). Bazı araştırmacılara göre ise Babür Devleti'nde de yaşayan Sartlar Farsça konuşmaktadır (Adele, Habib, & Baipakov, 2003, s. 74). Hokand Hanlığı'nda da Özbekler

yerleşik hayat sürmüşlerdir ve göçebe yaşam tarzını sürdüren Kırgız, Kazak ve diğer Kıpçaklar Özbekleri Sart olarak adlandırmışlardır (Adle, Habib, & Baipakov, 2003, s. 80). Bu sebeple aşağıda verilen atasözlerinin gerçek Srtlara mı yoksa Özbeklere mi ait olduğu tartışılır. Genel görüş bunların aslen Özbeklere söylendiği yönündedir.

Сарт үйүн көргөндө чабат (İbragimov, 2005, s. 382).

Sart evini görünce koşar.

Yerleşik bir hayat süren Srtların evlerine ne kadar düşkün olduğu vurgulanmıştır. Diğer işlerde Kırgızlara göre belki tembel olarak görünen Srtların söz konusu evleri olduğunda ne kadar azimli olduklarına işaret edilmektedir.

Сарт санаа менен байыйт, убайым менен карыйт (İbragimov, 2005, s. 382).

Sart kuruntu ile zengin olur, vesvese ile yaşlanır.

Burada, bir Sart'ın hayatının çekilmez olduğuna işaret edilmiştir. Göçebe olarak yaşayan Kırgızların yerleşik hayata yabancı olduk için yerleşik hayatı küçümsedikleri söylenebilir.

Сарттын аты жемкор болсо, дорбоону тешет (İbragimov, 2005, s. 382).

Sart'ın atı fazla iştahlıysa torbayı (yem torbası) deler(yırtar).

Bu atasözünde "bir Sart'a fazla hareket özgürlüğü tanırsan sınırı bilmez" denmektedir.

Сарттын ашына күйгөнчө, атаңдын башына күй (İbragimov, 2005, s. 382).

Sart'ın yemeğine yanacağına babanın başına yan.

Burada kişinin başkasının derdinden önce kendi dertlerini düşünmesi gerektiği, kendi derdine çare bulması gerektiği vurgulanmak istenmiştir. Sart adı bu atasözünde toplum adından ziyade "yabancı, benden olmayan, harici kimse" anlamında kullanılmıştır.

Sonuç

Yukarıda tespit edilen atasözlerinin çoğunun Kırgızların günümüzde yaşadığı coğrafyaya göre oluştuğu görülmektedir. Daha eski dönemlere ait atasözleri muhtemelen unutulmuş ya da henüz derlenmemiştir. Bu çalışmada günümüz derlemelerinden elde edilen Kırgız atasözleri, Kırgızların hangi toplumlarla ilişkide bulduklarını yansıtması ve ilişkide buldukları toplumlara yönelik bakış açılarını ifade etmesi bakımından değerlendirilmiştir.

Saptanan atasözlerinde Kırgızların, Çinlilerle olan mücadelesi ve Çinlilerin acımasız işkencelerine maruz kalmaları, Kazaklarla uzun süre düşman olmaları, Kalmukların yağmacı politikalarına tepkileri, Nogaylarla geçmişte bilinmeyen bir sorun yaşadıkları, onlara güvenmedikleri ve yerleşik olarak yaşayan Sartları eleştirdikleri görülmüştür. Aynı zamanda kendilerinin tarihsel süreç boyunca karşılaştıkları zorluklara direnerek günümüze kadar varlıklarını sürdürdüklerini ve gelecek nesillere de bu yaşam mücadelesini devam ettirmeleri gerektiğini öğütlemişlerdir.

Bu çalışma, Kırgız toplumunu ve Kırgızların toplum ilişkilerini daha yakından tanımaya bir katkı sağlama amacı ile ortaya konulmuştur. Bu alanda devam edecek çalışmalar ile belki de unutulan yahut derlenmemiş atasözleri bulunabilir. Diğer Türk uluslarıyla karşılaştırmalı olarak yapılacak bir çalışma tarih araştırmalarına da katkı sağlayabilir.

Kaynakça

Kırgız Tarihi Kısaça Entsiklopediya . (2003). Bişkek.

Abdubaliyeva, B. (2008). Makaldardır Tarihiy Baylanışı. *Kasım Tınistanov Atındağı Isık-Kol Mamlekettik Universiteti*.

Adle, C., Habib, I., & Baipakov, K. (2003). *History of civilizations of Central Asia*, v. 5. UNESCO. Director-General.

Akbaba, D. E. (2015). Nogay Türklerine Genel Bir Bakış. *Yeni Türkiye Dergisi*, 313-319.

Alpargu, M. (2007). Nogaylar. *Altın Orda Hanlığı'nın Dağılma Sürecinde Ortaya Çıkan Türk Topluluğu*, 33(202-204). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.

Barthold, W. (1927). *Orta Asya Türk Tarihi -Dersleri-*. Ankara: Çağlar Yayınları.

Berber, O. (2015). Kafkasya'da Moğol Kökenli Bir Halk: Kalmuklar. *Yeni Türkiye*, 363-377.

- Çandarlıoğlu, G. (1993). *Çin Tarihi* (Cilt VIII). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını.
- Genç, R. (2002). *Türk Dünyası Tarihi*. Bişkek: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.
- Golden, P. B. (2013). *Türk Halkları Tarihine Giriş*. (O. Karatay, Çev.) İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hitchins, K. (2002). *Kazaklar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
- İbragimov, M. (2005). *Kırgız Makal Ilakap Uçkul Sözdörü*. Karabalta.
- Kıldıroğlu, M. (2013). *Kırgızlar ve Kıpçaklar*. Ankara : Türk Tarih Kurumu.
- Osmonov, O. C. (2013). Eski Kırgızlar. (V. Kurban, Dü.) *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, II(3), 147-166.
- Yudahin , K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yudahin, K. K. (1997). *Poslovitsı i Pogovorki Kırgızkogo Naroda*. Fond "Soros-Kırgızstan".
- Yücel, M. U. (2001). Kalmuklar. 24, 267-268. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.

Extended Abstract

There are fairy tales, riddles, legends and proverbs that reflect the culture, traditions and mentality of every society. Proverbs created by unknown people at unknown times were verbally passed down from generation to generation. Proverbs are a guiding word for future generations, stating the experiences of societies over the centuries.

Until today, philosophy, folklore, psychology etc. on proverbs. Research has been done in many fields. As it is known, oral culture products reflect the events that have left deep traces in the societies. In this regard, oral culture products may be used from time to time to confirm historical findings. It is possible to find the experiences of the societies about the other societies that they have lived with or in the past and their own good or bad aspects in proverbs. Atasözlerinde toplumların ilişkileri fazla vurgulanmaz. However, in times when there is no written history, people have recognized other societies thanks to oral cultural products. Kyrgyz also carried their relations with other societies to oral cultural products and proverbs.

In this article, proverbs about other societies in Kyrgyz oral culture and themselves have been identified. For this purpose, the proverbs dictionaries were compiled and the data determined as a result were classified according to the societies. For this purpose, the proverbs dictionaries were compiled and the data determined as a result were classified according to the societies. In addition, historical or social reasons in the formation of proverbs determined were tried to be revealed in the light of the information obtained.

Proverbs have been the subject of research in many fields and have been examined from different perspectives. Although studies on public and community names are made on proverbs (Küçük, 2004, p. 28), there is no study on how these peoples describe each other.

Kyrgyz proverbs compilation work began in 1922, Kayım Miftakov, K.K. Yudahin, Bubu Kerimcanova, Saparbek Zakirov etc. people have an important place with their research on proverbs (Baktıgöl, 2008, p.1). The proverbs of the Kyrgyz (Barthold, 1927, p. 33), which are known in the Chinese sources since the Huns era, are also very rooted and very rich in terms of subject. It has been in contact with different societies for a long time. They also advised the younger generations about their experiences and observations about these societies, both with epics and oral cultural products such as proverbs.

Comparative analysis of proverbs and other oral cultural products for history, ethnology research can help reveal community relations (Baktıgöl, 2008, p. 1). For this reason, in the

study, proverbs about Kyrgyz society related to the peoples with which they are associated and their own will be discussed and the reason for the formation of these proverbs will be explained with the information obtained.

The communities in Central Asia comprise the majority of those identified in the proverbs about communities in Kyrgyz, which constitute the subject of the study. Those related to the Kyrgyz were also included in the evaluations, as they criticize their shortcomings and good aspects. Societies detected; Proverbs, China, Kalmyks, Kazakhs, Kyrgyzs, Nogays, Uzbeks, Sarts.

It is seen that most of the proverbs described above are formed according to the geography of the Kyrgyz people today. Proverbs from previous periods were probably forgotten or uncompiled. In this study, the Kyrgyz proverbs obtained from today's reviews are evaluated in terms of reflecting the communities to which the Kyrgyz are related and expressing their perspectives on the communities they are related to.

In the proverbs identified, it was seen that the Kyrgyz struggle with the Chinese and the brutal tortures of the Chinese, their long enemies with the Cossacks, the reaction of the Kalukuks to their looting policies, they had a problem with Nogays in the past, they did not trust them and criticized the Uzbeks or Conditions living inhabited. They also advised that they have survived to the present day by resisting the difficulties they have faced throughout the historical process and that they should continue this struggle for life.

This study has been put forward with the aim of making a contribution to getting to know Kyrgyz society and Kyrgyz society relations more closely. Maybe forgotten proverbs can be found with the studies that will continue in this field. A study to be conducted comparatively with other Turkish nations can also contribute to historical research.